

*Лісовський П.М.**Міжрегіональна академія управління персоналом*

ІДЕЙНИЙ ПРІОРИТЕТ У СОЦІАЛЬНОМУ ПОСТУПІ ДУХОВНОГО АРСЕНАЛУ

Національна ідея знаходиться лише на стадії розробки в подальшому розвитку інформаційного суспільства, оскільки така ідея є способом та формою реалізації політичного ідеалу; при цьому вона володіє світоглядним потенціалом. Справжня національна ідея повинна володіти дієвим інструментарієм національного згуртування, щоб найефективніше актуалізувати очевидний потенціал. Саме потреба та цінність національної ідеї обумовлюються її спонукально-об'єднавчими можливостями. Це важливий критерій доцільності генерування, ієрархізації та систематизації національної ідеї на рівні інтелектуальних практик.

Ключові слова: пріоритет, арсенал, потенціал.

Вступ. Ідейний пріоритет є формою осягнення засобом думки явищ об'єктивної дійсності. Актуальність такої ідеї полягає в усвідомленні мети і прогнозуванні подальшого соціального пізнання й трансформації суспільства. При цьому ідея не зводиться лише до фіксації очевидного буття, а віддзеркалює необхідності, можливості та тенденції розвитку соціальної дійсності. Відтак, ідея є передовою ланкою рефлексивного опосередкування між суб'єктом та дійсністю, що детермінує її невичерпний креативно-евристичний потенціал.

Аналіз публікацій та досліджень. Як зазначав Огюст Конт у “Курсі позитивної філософії”, “ідеї керують світом і визначають його спрямованість... Доти, доки люди не дійдуть згоди відносно мінімуму загальних ідей, необхідних для творення стрункого соціального вчення, народи неминуче залишатимуться в революційному стані. Вони будуть спроможними творити лише тимчасові установи” [9, 584]. Адже принцип розповсюдження певних ідей і механізм навіювання їх у соціумі має відповідний світоглядний та етично-аксіологічний формат, де відбувається розмаїтність поняття ідеї в полікультурних аспектах.

З цього приводу Реймон Арон зауважував, що “не існує інтересу, який не намагався б наряджатися в ідею або не прагнув захиститися нею; нема пристрасті, котра ідеальна або історично необхідна для досягнення певної мети... Аби правильно оцінити вплив ідей, необхідно виміряти інтервал між тим, що було реалізовано в процесі історичного руху, та тим, що могло б бути реалізовано, якби керувалися іншою ідеологією [1, 460]. При цьому варто зазначити, що переконливі ідеї мають силу, вплив і значення, спів мірні найвизначнішим еталонам матеріальної культури. В цьому відношенні ідеї продукують ще потужніший матеріальний потенціал, аніж феномени матеріальної, виробничої та економічної сфери. Адже ідея слова (сміслу, думки) завжди передує практичним діям людини і супроводжує їх здійснення до консолідації.

За цих обставин Еріх Фромм акцентує на тому, що “Ідеї вимагають активної думки і виразних почуттів. Якщо ідея зачіпає людей, то вона перетворюється на потужний вид

зброї, оскільки породжує ентузіазм і самопосвяту... ідея не буває аморфною і надміру узагальненою; вона завжди специфічна, інформативна і відповідає потребам людини” [14, 332]. Іншими словами, успіх втілення будь-якої ідеї в життя залежить від того, чи вдається їй знайти віддзеркалення, відлуння на рівні конгеніальної, світоглядної чутливості на аудиторію.

Чимало ідей, що поодиноці соціально ефективні, поєднуючись у відповідну ієрархічну систему, можуть виявитися зовсім недієздатними: про вокативними, деструктивними тощо. І навпаки – ідеям, вміло поєднаним і вдало вмонтованим у соціальну сферу, цілком слушно підвищити суспільну мотивацію та забезпечити стійкий приріст їх якісно-змістовних показників у суспільному відтворенні. Як додає Гюстав Лебон: “Ідеї справляють вплив лише тоді, коли вони, будучи піддані дуже повільній переробці, трансформуються в почуття і осідають у сфері безсвідомого. Для навіювання ідей книги мають аж ніяк не більшу силу, ніж слово. Тому зовсім не задля переконання, а з метою бавитися, витрачають філософи свій час на написання праць. Здебільшого це відбувається з причин вузькості думки і деякого фанатизму, з приводу чого їм не варто заздрити” [6, 99].

Історія свідчить про те, що синтез ідеї та ідеалу відбувається на етапі формування національних ідей – ідеальних образів буття нації, методів, способів та прийомів його самовдосконалення крізь призму соціальних цінностей. Взірцем філософсько-мистецького осмислення національної ідеї необхідно зазначити Івана Франка. Філософська рефлексія над національною природно тяжіла в його творчому доробку до художньо-образних форм само розгортання: як різновид духовної діяльності, єдино здатний безпосередньо-чуттєво представити всю відчуту й пережиту повноту присутності в цьому світі конкретної, унікально-неповторної людини, мистецтво, надто ж красне мистецтво з його незрівнянними з-посеред усіх мистецтв можливостями передавати сокровенне, емоційно-особистісне протікання інтелектуальних процесів, було само по собі далеко адекватнішою формою для предметного розкриття внутрішнього багатства національної ідеї як “натурального вислову душі” [4, 68]. Це говорить про те, що лише в красному письменстві Іван Франко здобував собі належний простір для вільного розмислу над актуальними проблемами духовенства.

Як зауважує Лариса Нагорна, “... в ідеалі національна ідея містить в узагальненому вигляді відповіді на запитання, заради чого живе нація, яким ціннісним орієнтирам віддає перевагу, як реалізує свій творчий потенціал в оточенні інших спільнот? Вона спроможна виконувати різноманітні функції: етнотворчу, інтегруючу, ідентифікуючу, аксіологічну, державотворчу, футурологічну та інші. В процесі своєї об’єктивації національна ідея проходить кілька стадій – від етнічної само ідентифікації людини через самовизначення окремих етнічних спільнот до усвідомлення цілісності соціуму і політичної значущості злагоджених зусиль” [8, 176]. Отже, національна ідея знаходиться лише на стадії розробки в подальшому розвитку інформаційного суспільства, оскільки така ідея є способом та формою реалізації політичного ідеалу; при цьому вона володіє світоглядним потенціалом.

Основна частина. Справжня національна ідея повинна володіти дієвим інструментарієм національного згуртування, щоб найефективніше актуалізувати

очевидний потенціал. Саме потреба та цінність національної ідеї обумовлюються її спонукально-об'єднувачими можливостями. Це важливий критерій доцільності генерування, ієрархізації та систематизації національної ідеї на рівні інтелектуальних практик.

Національна ідея – це невід'ємний атрибут нації, генерування якої розпочинається від початку формування національної спільноти. До фази теоретичного осмислення вона існує на емпіричному, розчиненому у буденній свідомості рівні. Її теоретико-концептуальному формату притаманні переважно дифузні та дисперсні ознаки, оскільки можна стверджувати, що національна ідея України являє собою складний морфогенетичний феномен. Структурний зміст такої ідеї складається з трьох шарів, кожен з яких має власну історію становлення, політичні й етнонаціональні особливості та стратегії розвитку.

Найглибший шар – протидержавний, що вкорінений у часах гетьманської доби. Адже першими носіями та діяльними провісниками української національної ідеї були учасники національно-визвольної боротьби українського народу часів Хмельниччини. Другий шар – етнічний, що фіксує національне виокремлення українства. Третій шар національної ідеї – політичний, сутність якого зводиться до необхідності усвідомлення консолідації суспільства на спільних політичних, світоглядних і ціннісних основах.

Національна ідея визнає пріоритет національних інтересів та політичної волі українських громадян. У найширшому розумінні національна ідея вважається ідеальним образом буття нації, у якій поєднуються історична пам'ять, традиції, уявлення про добро і щастя із сучасними проблемами, які необхідно розв'язувати на своєму шляху. У цьому відношенні слушною є позиція, що “національна ідея віддзеркалює прагнення народу бути суверенним у вирішенні своєї долі, одержати такі політичні форми самовизначення, які забезпечать економічний, соціальний і духовний поступ” [3, 36].

Варто зауважити, що в першій третині ХХ ст. головним напрямком творчості В. Липинського та Д. Донцова була ідея української державності. Обидва діячі творили в умовах переломного періоду, характерними ознаками якого були: криза історичного оптимізму, просвітительської філософії, виникнення ідеологічного вакууму як наслідок ідей позитивізму та критики традиційних ідеологій. Ці дослідники були подібні у своїй світоглядній основі, якою виступав волонтаризм. У свою чергу Д. Донцов розуміє волю як силу в собі, без якої ні розум, ні інтелект не працюють, оскільки воля виступає як закон життя. Інакше кажучи, Донцов прийняв “волю до життя” як ірраціональну руйнівну силу всього життя. Для Донцова вияв волі – це не що інше як насолода розросту, виступлення поза власні границі” [2, 190].

На брак “вольовості” в українській суспільній думці звернув В.Липинський, котрий мав на увазі “свідому свobodну волю, яка рішає про вибір найкращих методів здійснення хотінь стихійних і про уміння або неуміння цими стійкими хотіннями на підставі даних наук і традицій керувати [7, 271]. За логікою В. Липинського об'єднати націю ідеєю повної й безумовної незалежності та свободи може тільки та частина нації, яка цю ідею розуміє, сприйняла й може поширити в маси – тобто, інтелектуальна еліта нації, під якою мислитель розуміє українське панство (шляхту). На його думку, бути елітою нації українське панство (шляхта) може тільки за умови зречення “російської”,

“польської” чи іншої іноземної орієнтації й за умови співпраці з іншими українськими станами, насамперед, хліборобським класом.

Носіями світоглядного напрямку “творення світу” були такі українські неоромантики як Микола Євшан, Леся Українка, Тарас Шевченко, Микола Вороний. Маючи на меті мобілізувати “свідоме українство” для потреб “національної робітні”, вони забезпечили рельєфність і виразність української національної ідеї. Серед них значне місце залишає Тарас Шевченко, який вмонтував достовірні історичні матеріали, міфи, легенди й фольклор, що прижилися в національній свідомості та виявилися евристичними, дієвими і ефективними.

Поняття “українська ідея” першим запровадив Пантелеймон Куліш, який вкладав сутність ідентичності (причетності, приналежності) до свого власного народу, його віри, традицій та культури. Перший етап філософського осмислення української ідеї сягає кінця ХІХ століть, другий припадає на часи революції 1917–1920 років, а становлення третього детермінував суспільно-політичний рух з метою національної суверенізації наприкінці 80-х років минулого століття. З того часу важливого значення набула структуризація змісту впровадження, легітимації національної ідеї. На наш погляд, національна ідея є філософією цілепокладання нації в її основних визначальних екзистенціалах, які артикують пріоритети в ключових сферах – духовно-світоглядній, теологічній, онтологічній, аксіологічній, вольовій тощо.

Зважений телеологічний підхід до зазначеного аспекту розкриває Мирослав Попович, на переконання якого “національна ідея повинна бути конструктивною, мати реалістичні цілі та спиратися на ефективні соціальні технології їх досягнення” [11, 6]. У цьому сенсі здебільшого дослідники виокремлюють ціннісну та раціональну моделі обґрунтування національної ідеї. Ціннісний підхід ініціює доцільність формулювання і запровадження в життя національної ідеї з огляду на її самоцінність як реалізацію фундаментальних для само ідентифікації людини цінностей – свободи, гідності, справедливості тощо.

Натомість раціональна модель звертає увагу першочергово на значущості для суспільства реалізації інтелектуального потенціалу, закладеного в національній ідеї. При цьому раціонально зважені кроки легше робити тоді, коли існує певний обсяг інформації щодо існуючих альтернатив. Разом з тим необхідно враховувати, що “відсутність інтелектуального ресурсу, панування посередності, “пересічної свідомості” позбавляє ілюзії, що демократичні процедури (дискусії, суперечки, аргументація точок зору тощо) можуть виконати своє призначення” [5, 91].

Безсумнівно, що національна ідея набуває конструктивних ознак лише тоді, коли переходить зі сфери абстрактних теоретизувань в площину практичного державотворення. За своєю внутрішньою структурою поняття національної ідеї є не лише конструктивно-теоретичним, а й логічним визначенням раціоналізму та стереотипізму етнонаціональної свідомості. Це в свою чергу з’ясовує діалектичну органічність поєднання інтелекту та з огляду ментальності народного інстинкту як вияву духовності нації. Інакше кажучи, національна ідея складає національний інтерес та нагальні потреби як соціокультурну обумовленість її ірраціональних (емоційно-чуттєвих) та раціональних (логічно-мислячих) чинників. Як слушно підкреслює Оксана Пашкова, “зміст національної ідеї не лише абстрактний, а й конкретний, оскільки він втілює прагнення

усіх поколінь: і тих, що жили в історичному минулому, і тих, що житимуть у майбутньому, однак у першу чергу тих, що живуть сьогодні. Таким чином, національну ідею слід визначити як ідею самопізнання, самовизначення і самореалізації” [10, 39].

Крім того, варто враховувати, що неподільним атрибутом національної ідеї є національно-релігійний механізм як себеообоження, що є відповідним підходом у маніпуляції свідомістю – це самонавіювання. Адже українська ідея – це теоретичний вираз самоусвідомлення українським народом своєї самобутності та індивідуальності, цивілізаційної самоцінності, права на самовизначення, самостійний розвиток і національну незалежність. Осмислення її сутності, зародження та функціонування становлять основний зміст філософії української ідеї. Суттєвим компонентом зазначеного контексту є проблема генезису національної ідеї, її першовитоків та закономірностей становлення. В пропонованому аспекті Максим Розумний слушно акцентує на те, що “Не слід розглядати українську ідею лише як загальну інтенцію, нерerefлектоване емотивне начало, хоч і в цій іпостасі вона, звичайно, виступає” [13, 101].

За умов, коли сам акцент на ідейно-світоглядний конструктивізм викликає певні жахи зі сторони тоталітарних ідеологій, будь-які спроби окреслити змістовні аспекти ідей розвитку ризикують наразитися на негативну оцінку. На жаль, сучасний буттєвий простір українського суспільства характеризується розпадом та маргінальністю соціальності, в якому розпорошена єдність народу. Це покладає додаткові зобов'язання стосовно ідейного пріоритету на якість та готовність зробити своєчасні управлінські корекції в суспільному відтворенні. Оскільки на глобальному рівні все більшого впливу набуває ідейно-світоглядна парадигма технократизму, що заперечує спроможність соціальних доктрин вносити істотні зміни в сучасний життєвий світ.

З поміж багатьох чинників ідейного пріоритету, що забезпечують єдність європейського цивілізаційного феномена значущим для перспектив становлення України як повноцінної та ефективної державності є тріада інтелектуальної парадигми: це демократизм, інноваційність, раціоналізм. Як зазначав Бертран Рассел, “демократія – це засіб (найкращий з тих, що були винайдені донині) зниження рівня втручання влади у свободу людей” [12, 70].

Таким чином, у сучасних умовах розвитку постмодерністської культури питання пріоритетної ідейності нівелюються в силу того, що митці перестають розглядати свою творчу діяльність як “служіння” своєму народу, і намагаються наслідувати західних інтелектуалів, чиє буття відрізняється від решти суспільства виключно тим, що вони заробляють на життя розумовою працею. Така поведінка абсолютно вписується в ліберально-демократичний світогляд, який пропонує індивідуальний колективізм як свободу дій та думок. Але така поведінка не відповідає викликам суспільного часу і тим загрозам, які стоять перед сучасною Україною.

Сьогодні ідейно-світоглядна матриця здатна розраховувати на симпатії соціально активного та інноваційно налаштованого електорального спектра, на якому ґрунтується феномен європейської інтелектуальності як цивілізації. Тому варто віднаходити загальнонаціональні духовні орієнтири, спроможні консолідувати суспільство (ідея соборності), оскільки існує гостра потреба відродження та модернізація ефективно діючих національних традицій і цінностей. За цих умов необхідно визначити ієрархію національної ідентичності українства, їх потреб та інтересів. Ці початкові цілі покладання повинні наражатись на продуктивні інтелектуальні сили розумування. В силу

цього українство має бути зацікавленим у тому, щоб сформувати надійний імунітет *гідності* проти ідеологічної порожнинності у світовій практиці. Саме філософія як світоглядно-інтелектуальний механізм дозволяє здійснити креативно-евристичні процеси духовного капіталу.

Втім, методами здійснення ідейного пріоритету є: застосування принципу системності до аналізу логіки і закономірностей функціонування інтелектуалогії; виявлення характерних особливостей та закономірностей соціогенезису знань про інтелектуалознавство; ієрархізація пізнавальних методів, принципів, підходів та норм, що ефективно забезпечують функціонально-інструментальні ресурси інтелектуалогії; розкриття корелятивної залежності між спонукальною виразністю ідейності та рівнем суверенізації держави.

Література:

1. Арон Р. Введение в философию истории / Арон Р. Избранное: Введение в философию истории. – М.: СПб., 2000. – С. 460
2. Донцов Д. Націоналізм. 2-е вид. / Д.Донцов. – Лондон, 1966. – 363 с.
3. Дробноход М. Стійкий екологічно безпечний розвиток: український контекст // Дзеркало тижня. 2 червня 2001р. – С. 36.
4. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. – К.: Факт, 2006. – С. 68
5. Льїн В. Влада, інтелект, мораль // Народний депутат. Січень 2008. – С.91
6. Лебон Г. Психология народов и масс // Западно-европейская социология XIX – начала XX веков. – М.: Мысль, 1996. – С. 98–99.
7. Липинський В. Листи до братів – хліборобів / В. Липинський. – Відень, 1926. – 462 с.
8. Нагорна Л. Регіональна ідентичність: Український контекст. – К: ІПЕНД, 2008. – 405 с.
9. О. Конт. Курс позитивной философии. Антология мировой философии. – Т. 3. – М.: Мысль, 1971. – С. 584–586.
10. Пащикова О. Національна ідея: теоретичний аналіз змісту поняття // Нова політика. – К., 2000. – №5. – С. 39.
11. Попович М. Національна ідея і соціальні трансформації в Україні. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 6.
12. Рассел Б. Словарь разума, материи и морали. – К.: Наукова думка, 1996. – С.70
13. Розумний М. Микола Хвильовий та українська ідея // Генеза. – К., 1994. №2. – С. 101.
14. Фромм Э. Революция надежды / Фромм Э. Психоанализ и этика. М.. 1993. – С. 332

Annotation

Lisovsky P. Ideological priority in the social progress of the spiritual arsenal The national idea is just being developed in the further development of information society, because this idea is a way and form of political ideals, while it has a philosophical potential. True national idea must have effective instruments of national unity to effectively actualize obvious potential. That need and value of the national idea of conditioned incentive-uniting features. This is an important criterion appropriate generation, iyerarhizatsiyi and systematization of the national idea of the level of intellectual practices.

Keywords: *priority arsenal potential.*